

Фарміраванне асобасных і метапрадметных кампетэнцый вучняў III класа ў працэсе навучання і пазакласнай дзейнасці па вучэбным прадмеце “Беларуская мова”

Адна з прыярытэтных задач сучаснай пачатковай школы — фарміраванне ў малодшых школьнікаў найважнейшага навыку: умення вучыцца, што ў далейшым дапаможа ім эфектыўна авалодваць рознымі прадметнымі ведамі і неабходнымі кампетэнцыямі, каб у любой сітуацыі яны былі здольныя дзейнічаць свядома, прымаць адказныя рашэнні, самастойна знаходзіць уласныя жыццёвыя арыенціры. Рэалізацыі дадзенай задачы спрыяюць умовы, створаныя для таго, каб вучні авалодвалі ўніверсальнымі вучэбнымі дзеяннямі (асобаснымі, рэгулятыўнымі, камунікатыўнымі, пазнаваўчымі). Яны дазваляць кожнаму навучэнцу самому вызначаць мэты свайго навучання, ставіць і фармуляваць для сябе новыя задачы ў вучобе, кіраваць уласнай пазнаваўчай дзейнасцю.

Сярод важных задач навучання і выхавання малодшых школьнікаў — фарміраванне шырокага светапогляду, сістэмы ўяўленняў пра свет людзей і з’явы навакольнай рэчаіснасці як асновы знешняй і ўнутранай культуры. Адзін са складнікаў гэтага светапогляду — здольнасць асобы несці адказнасць за сваё здароўе, яго захаванне і ўмацаванне.

Для станаўлення такой адказнасці неабходна, каб вучань спачатку ўспрыняў каштоўнасць здароўя для сябе, а затым у выніку мэтанакіраванай ацэнчна-пазнаваўчай дзейнасці асэнсаваў важнасць яго захавання для паўнавартаснага жыцця не толькі на цяперашні момант, але і на той час, калі стане дарослым.

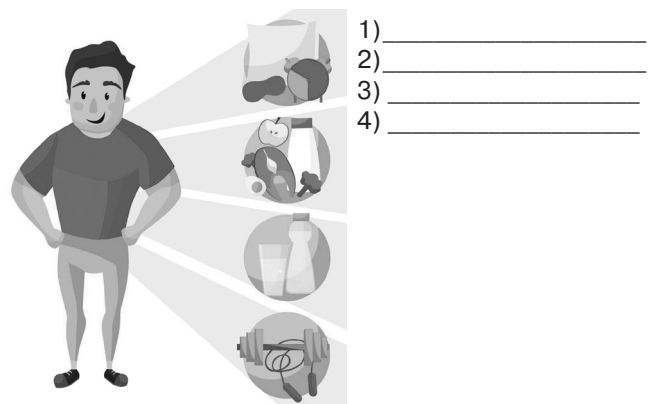
Навукоўцы з апорай на паняцце каштоўнасчых адносін да здароўя вылучаюць шэсць яго кампанентаў: матывацыйны, пазнаваўчы, дзейнасны, эмацыйна-валявы, эстэтычны і рэфлексійны. Разгледзім некаторыя з іх.

Матывацыйны кампанент прадугледжвае фарміраванне пастаяннага стымулу да здаровага ладу

жыцця, усведамленне яго перавагі ў арганізацыі сваёй жыццядзейнасці. Як адзначае Л. І. Бажовіч, кожнае дзіця мае патрэбу ў новых уражаннях, якія могуць стаць імпульсам да яго пазнаваўчай актыўнасці. Пры фарміраванні ў навучэнцаў матывацыі да здаровага ладу жыцця вярта абавязна дадзеную патрэбу, актуалізаваць яе, рабіць больш выразнай і значнай. У якасці прыкладу прывядзем некалькі заданняў з дыдактычных матэрыялаў, якія дапамагаюць прыцягнуць увагу школьнікаў да праблемы, звязанай з неабходнасцю захоўваць здароўе.

Заданне да тэксту “Ваша здароўе”.

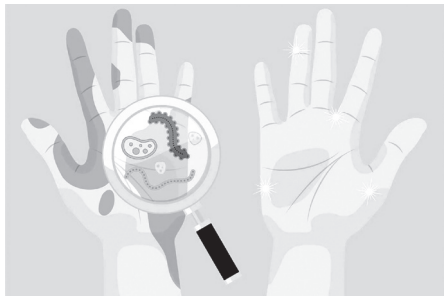
1. Разгледзь малюнак. Вызначы 4 фактары, якія дапамагаюць захаваць фізічнае здароўе. Запішы адказы з дапамогай словазлучэнняў “прыметнік + назоўнік”:

Заданне да тэксту “Хваробы брудных рук”.

3. Разгледзь ілюстрацыю. Што стала прычынай вылучэння ў календары Сусветнага дня гігіены рук?

новае ў змесце пачатковай адукацыі

5 мая
Сусветны дзень гігіены рук

Адказ: _____

Заданні да тэксту “Правільнае харчаванне”.

2. З апорай на тэкст дапоўні схему.

Разнастайная ежа

3. З апорай на тэкст дапоўні другі слупок табліцы патрэбнай інфармацыяй. Пры запісе адказаў не выкарыстоўвай дзеясловы.

Рэчывы	Якую ролю адыгрываюць у арганізме
Бялкі	
Вугляводы	
Тлушчы	

Заданне да тэксту “Агонь — сябар ці вораг чалавека?”

5. Уяві, што ты стаў сведкам пажару. Запішы сваё паведамленне пажарным.

вёска Вясёлка,
вул. Рамонкавая, 15

Паведамленне: _____

Пазнаваўчы кампанент накіраваны на атрыманне вучнем канкрэтных ведаў пра тое, што такое здароўе, здаровы лад жыцця, правільнае харчаванне, чаму неабходна прытрымлівацца рэжыму дня, якім чынам можна захаваць і ўмацаваць здароўе. Пры рэалізацыі гэтага кампанента варта так арганізаваць дзейнасць навучэнцаў, каб яны самастойна здабывалі веды з розных крыніц, рабілі ўласныя вывады і маглі рашыць пэўныя вучэбна-практычныя задачы. Пацвердзім сказанае некалькімі прыкладамі.

Заданні да тэксту “Хваробы брудных рук”.

2. З апорай на адну з выбраных вышэй крыніц удакладні паходжанне наступных слоў і дапоўні сказы:

Гігіена ў перакладзе з _____ мовы абазначае _____.

Мікроб у перакладзе з _____ мовы абазначае _____.

4. Уяві, што школа рыхтуецца да правядзення мерапрыемстваў, прысвечаных Сусветнаму дню гігіены рук. Табе даручылі скласці памятку “Як правільна мыць рукі”, якую прымацуюць на стэндзе ў фае школы. Азнаёмся з рускім варыянтам памятки і напішы яе па-беларуску. Пры неабходнасці карыстайся руска-беларускім слоўнікам.

Памятка

Как правильно мыть руки

1. Намочи руки.
2. Возьми мыло.
3. Хорошо намыль руки.
4. Тщательно мой руки не меньше 15—20 секунд.
5. Закрой кран. Используй для этого салфетку или полотенце.
6. Вытри руки полотенцем досуха.

Заданне да тэксту “Рэжым дня”.

5. Уяві, што табе трэба выступіць з дакладам перад вучнямі 1-га класа на тэму “Чаму неабходна прытрымлівацца рэжыму дня”. Вызначы ў тэксце апорныя словы і словазлучэнні, якія дапамогуць пабудаваць выказванне на прапанаваную тэму. Запішы не менш за 4 выразы.

Заданне да тэксту “Правільнае харчаванне”.

5. Насця атрымала дадатковае заданне: скласці правільнае меню абеду з улікам інфармацыі з тэксту і табліцы, прапанаванай настаўнікам у дапамогу. Правер работу Насці. Ці пагодзішся ты з яе меню? Выберы адказ.

Меню:

1. Суп з агародніны (бульба, морква, цыбуля, капуста, кабачкі, зялёны гарошак, алей, смятана).
2. Катлеты мясныя паравыя, хлеб, салата (морква, яблыкі, алей).
3. Кампот (свежыя яблыкі і грушы, цукар).

Бялкі	Паснае мяса	Рыба	Яйкі	Марскія водарасці
Вугляводы	Садавіна і агародніна	Рыс	Кукуруза	Мучныя вырабы
Тлушчы	Арэхі	Авакада	Аліўкавы алей	

- Насця справілася з заданнем без памылак.
- Насця пры складанні меню парушыла правілы здаровага харчавання.

Заданне да тэксту “Агонь — сябар ці вораг чалавека?”

3. З апорай на тэкст і ўласныя вывады, зробленыя на падставе інфармацыі, атрыманай з тэксту, запоўні табліцу.

Агонь	
Сябар	Вораг

Рэфлексіўны кампанент вызначае ступень засваення навучэнцамі нормаў і правілаў здаровага ладу жыцця, спосабаў захавання свайго здароўя даступнымі сродкамі. Ён прадугледжвае накіраванасць вучня на самога сябе, на ўласнае здароўе і праяўляецца ў здольнасці праводзіць самааналіз і самаацэнку сваёй дзейнасці, супастаўляць свае паводзіны, намеры з тым або іншым узорам (станоўчым ці адмоўным), рабіць на гэтай падставе вывады. Вучыць дзяцей праводзіць падобную рэфлексію магчыма і сродкамі вучэбнага прадмета “Беларуская мова”. Пакажам некалькі прыкладаў.

Заданне да тэксту “Рэжым дня”.

3. Азнаёмся з рэжымам дня, які склала Даша. Ці пагодзішся ты з яе раскладам? Адзнач свае заўвагі.

	Рэжым дня
7.00	Пад’ём
7.00 — 7.30	Ранішняя зарадка
7.30 — 8.00	Сняданак. Выхад у школу
8.00 — 8.20	Дарога ў школу
8.30 — 12.30	Заняткі ў школе
12.30 — 13.00	Дарога дадому
13.00 — 13.30	Абед
13.30 — 15.30	Падрыхтоўка дамашняга задання
15.30 — 16.00	Чытанне кнігі
16.00 — 17.00	Адпачынак на свежым паветры
17.00 — 17.30	Вячэра
17.30 — 19.00	Заняткі па інтарэсах
19.00 — 20.00	Прыбіранне ў пакоі, падрыхтоўка да наступнага вучэбнага дня
20.00 — 20.30	Прагляд тэлеперадач
20.30 — 21.00	Падрыхтоўка да сну
21.00 — 7.00	Сон

Заўвагі:

- _____
- _____
- _____

Заданні з дыягнастычнай работы № 1.

6. Даша і Дзіма паспрачаліся, наколькі лёд бяспечны і карысны для зімовых гульняў. Даша адзначыла адмоўныя бакі лёду, а Дзіма —

станоўчыя. Як ты думаеш, што дзеці маглі сказаць адно аднаму? З апорай на тэкст 1 запішы па тры прыкладныя довады кожнага з іх.

- _____
- _____
- _____

- _____
- _____
- _____

9. Уяві, што табе неабходна выступіць перад другакласнікамі з кароткім паведамленнем пра небяспечнасць тонкага лёду. З апорай на тэкст запішы два пытанні, на якія ты звярнуў(ла) бы ўвагу пры падрыхтоўцы паведамлення.

- _____
- _____

Акрамя акрэсленых выхаваўчых задач, якія рэалізуюцца на ўроках беларускай мовы падчас работы з тэкстамі, што прапагандуюць здаровы лад жыцця, на матэрыяле гэтых жа тэкстаў вырашаюцца і прадметныя пытанні, прадугледжаныя праграмай па вучэбным прадмеце “Беларуская мова”. Пацвердзім сказанае прыкладамі.

Заданні да тэксту “Ваша здароўе”.

3. Падкрэслі ў тэксце адзін сказ, у якім адсутнічаюць дзеясловы. Перабудуй яго так, каб у сказе з’явіўся дзеяслоў. Запішы свой варыянт сказа.

4. Прачытай словазлучэнні з тэксту: дрэннае здароўе, дрэннай паспяховасці, дрэннага настрою.

Маша сцвярджае, што ва ўсіх гэтых словазлучэннях прыметнік стаіць у форме жаночага роду. Ці пагодзішся ты з Машай? Выберы адказ і дапоўні яго:

- Маша мае рацыю, бо _____
- Маша памыляецца, прыметнікі ў словазлучэннях _____

Заданні да тэксту “Рэжым дня”.

1. Прачытай, як у слоўніку падаецца значэнне слова *рэжым*.

Рэжым, -у, м. 1. Дзяржаўны лад, спосаб праўлення. *Царскі рэжым. Паліцэйскі рэжым.*

2. Дакладна ўстаноўлены распарадак жыцця. *Бальнічны рэжым. Санаторны рэжым.*

3. Сістэма правілаў, выкананне якіх неабходна для дасягнення пэўнай мэты. *Рэжым бяспекі. Рэжым харчавання.*

У якім значэнні ўжыта слова *рэжым* у тэксце? Выберы адказ.

- у першым у другім у трэцім

2. Знайдзі сярод наступных слоў мнагазначныя. Укажы адказ ✓.

- справа паветра гадзіна

Запішы крыніцу, якая дапамагла табе правільна вызначыць словы.

Крыніца: _____

новае ў змесце пачатковай адукацыі

Заданне да тэксту “Правільнае харчаванне”.

1. Настаўнік даў класу заданне выпісаць з тэксту аднакаранёвыя словы. Азнаёмся з адказамі вучняў. Хто з іх дапусціў памылкі? Адзнач і абгрунтуй свой выбар.

Імя вучня	Адказ	Работа над памылкамі
Алесь	атрымлівае, атрымліваў	☐
Вера	будаўнічы, будууюцца	☐
Насця	утрымлівае, утварэння	☐
Кастусь	атрымлівае, утрымлівае	☐

Абгрунтаванне.

Такім чынам, распрацаваныя дыдактычныя і дыягнастычныя матэрыялы спрыяюць арганізацыі на ўроках беларускай мовы дзейнасці малодшых школьнікаў, накіраванай на фарміраванне ў іх УВД, і, адпаведна, дапамагаюць дасягненню асноўнай задачы навучання, вызначанай новым адукацыйным стандартам, — *навучыць кожнага вучня вучыцца*. З дапамогай прапанаваных дыдактычных і дыягнастычных матэрыялаў настаўнік зможа вызначаць і фармуляваць на ўроку адукацыйныя мэты, рэалізацыя якіх забяспечыць вучэбна-пазнавальную актыўнасць навучэнцаў, ствараць праблемныя сітуацыі, знаходзячы метапрадметныя магчымасці на прадметным матэрыяле вучэбнага дапаможніка і традыцыйных заданняў.

Матэрыялы могуць быць выкарыстаны не толькі на ўроках беларускай мовы, але і стымулюючых, факультатывных занятках, пры падрыхтоўцы да творчых конкурсаў і алімпіяд па вучэбным прадмеце “Беларуская мова”.

Дыдактычныя матэрыялы па вучэбным прадмеце “Беларуская мова”

3 клас

Ваша здароўе

Здароўе — самая вялікая каштоўнасць чалавека. Дрэннае здароўе, хваробы служаць прычынай адставання ў росце, дрэннай паспяховасці, дрэннага настрою. На ўсё жыццё вам даецца толькі адзін арганізм. Калі вы нядбайна ставіцеся да рэчаў, іх можна замяніць. Але замяніць свой арганізм не зможаце.

Сёння вы думаеце, што будзеце здаровыя заўсёды. Але вы памыляецеся. Уважліва паглядзіце на людзей, якія знаходзяцца побач з вамі. Ці ўсе яны могуць пахваліцца моцным здароўем? Адзін з галоўных паказчыкаў здароўя — працягласць жыцця. Там, дзе няма здароўя, не можа быць і даўгажыцця.

Запомніце: неабходна клапаціцца пра сябе і сваё здароўе ўжо сёння!

1. Разгледзь малюнак. Вызначы 4 фактары, якія дапамагаюць захаваць фізічнае здароўе. Запішы

адказы з дапамогай словазлучэнняў “прыметнік + назоўнік”:

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____
- 4) _____

2. Знайдзі ў першым абзацы сказ, у якім утрымліваецца галоўная думка тэксту. Падкрэслі ў ім слова, якое адносіцца да часціны мовы, што не вывучаецца ў 3 класе.

3. Падкрэслі ў тэксце адзін сказ, у якім адсутнічаюць дзеясловы. Перабудуй яго так, каб у сказе з’явіўся дзеяслоў. Запішы свой варыянт сказа.

4. Прачытай словазлучэнні з тэксту: *дрэннае здароўе, дрэннай паспяховасці, дрэннага настрою*.

Маша сцвярджае, што ва ўсіх гэтых словазлучэннях прыметнік стаіць у форме жаночага роду. Ці пагодзішся ты з Машай? Выберы адказ і дапоўні яго:

- Маша мае рацыю, бо _____
- Маша памыляецца, прыметнікі ў словазлучэннях _____

5. Разгледзь схему 1. Дакажы, што яна правільная: зафарбуй у тэксце маркерам жоўтага колеру назоўнікі, зялёнага колеру — прыметнікі.

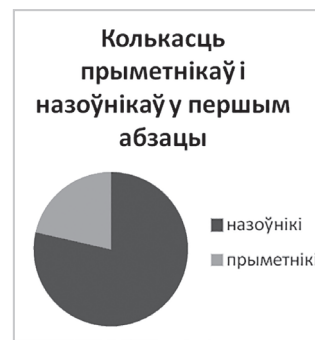

Схема 1

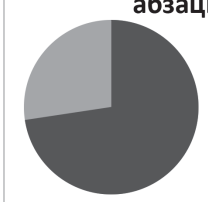
Схема 2

Супастаў колькасць назоўнікаў і прыметнікаў у другім абзацы. Складзі схему 2.

*Зрабі вывад: чаму, на твой погляд, колькасць прыметнікаў у тэксце невялікая?

Адказ: _____

Спецыфікацыя дыдактычных заданняў

Заданне	Уменне, якое фарміруецца	Крытэрыі ацэньвання, апісанне варыянтаў адказу
<p>1. Разгледзь малюнак. Вызначы 4 фактары, якія дапамагаюць захаваць фізічнае здароўе. Запішы адказы з дапамогай словазлучэнняў “прыметнік + назоўнік”:</p> <p>1) _____</p> <p>2) _____</p> <p>3) _____</p> <p>4) _____</p>	Аналізаваць і супастаўляць інфармацыю, пададзеную ў вербальнай і невербальнай форме, з апорай на прад’яўленыя звесткі і раней атрыманыя веды рабіць вывады	<p>Правільны адказ:</p> <p>1) здаровы сон; 2) правільнае харчаванне; 3) чыстая вада; 4) ранішняя зарадка (фізічныя практыкаванні)</p>
<p>2. Знайдзі ў першым абзацы сказ, у якім утрымліваецца галоўная думка тэксту. Падкрэслі ў ім слова, якое адносіцца да часціны мовы, што не вывучаецца ў 3 класе</p>	Вызначаць асноўную думку тэксту, з апорай на атрыманыя раней веды прыводзіць моўны аналіз тэксту	<p>Прыкладны адказ:</p> <p>Здароўе — <u>самая</u> вялікая каштоўнасць чалавека</p>
<p>3. Падкрэслі ў тэксце адзін сказ, у якім адсутнічаюць дзеясловы. Перабудуй яго так, каб у сказе з’явіўся дзеяслоў. Запішы свой варыянт сказа</p>	Выкарыстоўваць раней набытыя веды для рашэння вучэбна-практычнай задачы	<p>Прыкладны адказ:</p> <p>Адзін з галоўных паказчыкаў здароўя — працягласць жыцця. Адным з галоўных паказчыкаў здароўя з’яўляецца працягласць жыцця</p>
<p>4. Прачытай словазлучэнні з тэксту: <i>дрэннае здароўе, дрэннай паспяховасці, дрэннага настрою.</i> Маша сцвярджае, што ва ўсіх гэтых словазлучэннях прыметнік стаіць у форме жаночага роду. Ці пагодзішся ты з Машай? Выбери адказ і дапоўні яго:</p> <p>☐ Маша мае рацыю, бо _____</p> <p>☐ Маша памыляецца, прыметнікі ў словазлучэннях _____</p>	Крытычна ставіцца да выказванняў суразмоўцаў, рабіць вывады на падставе інфармацыі, атрыманай з розных крыніц, а таксама ўласных ведаў па адзначанай тэме	<p>Прыкладны адказ:</p> <p>Маша памыляецца, прыметнікі ў словазлучэннях <i>стаяць у форме ніякага, жаночага і мужчынскага роду</i></p>
<p>5. Разгледзь схему 1. Дакажы, што яна правільная: зафарбуй у тэксце маркерам жоўтага колеру назоўнікі, зялёнага колеру — прыметнікі. Супастаў колькасць назоўнікаў і прыметнікаў у другім абзацы. Складзі схему 2.</p> <p>*Зрабі вывад: чаму, на твой погляд, колькасць прыметнікаў у тэксце невялікая?</p> <p>Адказ: _____</p> <p>_____</p>	Суадносіць інфармацыю, прад’яўленую ў вербальнай і невербальнай форме, сістэматызаваць атрыманыя раней веды, занатоўваць іх у выглядзе дыяграмы з апорай на прапанаваны ўзор	<p>Прыкладны адказ:</p> <p>Назоўнікі: здароўе, здароўе, хваробы, прычынай, росце, паспяховасці, настрою, жыццё, арганізм, рэчаў, арганізм. Прыметнікі: каштоўнае, дрэннае, дрэннай, дрэннага</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 10px 0;"> <p>Колькасць прыметнікаў і назоўнікаў у другім абзацы</p> <p>■ назоўнікі ■ прыметнікі</p> </div> <p>*Вывад. У тэксце даецца інфармацыя пра тое, што такое здароўе і як яго захаваць, а не апісваецца, якое яно</p>

(Заканчэнне будзе.)

У мультымедычным дадатку — карткі з заданнямі, спецыфікацыя дыдактычных заданняў.

Г. М. ФЕДАРОВІЧ,
метадыст першай катэгорыі